

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
ZWIĄZEK KRAKOWIAN W IZRAELU
ASSOCIATION OF CRACOWIANS IN ISRAEL

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
 ת.ד. 17209 תל אביב 69051 lili@lyhaber.com
cracowassociation@gmail.com
 טלפון: 09-9579540 פקס: 054-4436366

גליון 54, מרץ-אפריל 2011 אדר ב' - ניסן תשע"א

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

תערוכת ספרים שהודפסו בקרקוב במאה ה-19

הספרים המוצגים בתערוכה הם: "אבן בוחן" הודפס בשנת תר"ן-1890; "דברי יונתן" מאת הרב יהונתן אייבשיץ, תרס"ג-1903; "דברי מאיר" מאת מאיר בן יצחק אייזיק, תר"ע-1910; "הלכות קטנות" חלק ראשון ושני, תרנ"ז-1897; "העבדות" מאת הרב צדוק כהן, ראש רבני פריס, הועתק עם הערות ותוספות מאת יצחק שלמה פוכס, תרנ"ב-1892; "כלילת יופי" על תולדות רבני לבוב ורבנים אחרים, חובר על ידי חיים נתן דעמביצער, חלק ראשון הודפס בשנת תרמ"ח-1888 והחלק השני בתרנ"ג-1893; "כמו השחר" מאת נתן נטע לנדאו, תרס"ד-1904; "לבנון נטע, חידושי הלכות נדה ומקוואות, מאת נתן נטע לנדאו תרס"א-1901; "מחנה ישראל" תרמ"ד-1883; "מנורת בצלאל" מאת הרב בצלאל דוד ראנד, תרס"ה-1905; "מצמיח ישועות" מאת מנחם מענדל ראויצקי, תר"ע-1910; "קנה חכמה קנה בינה" הובא לדפוס על ידי שמואל דיאמנד תרנ"ד-1894; "שמן רקח" תרס"ב-1902; "שמנה לחמו" תרנ"ז-1897; "שערי צדק, תרמ"א-1881; "תיו יהושע" תרמ"ב-1882.

ב-13 במרץ 2011, במלואת 68 שנה לחיסול הגטו בקרקוב, תפתח בבית הכנסת הגבוה ברחוב יוזפה 38 בקז'ימייז', תערוכה יהודית של ספרי קודש שהודפסו בבתי הדפוס של יוסף פישר רח' גרודצקה 62, בבית הדפוס של שאול חנני' דייטשער בפודגוז'ה ובדפוס משה לענקאוויטש, בסוף המאה ה-19 ובראשית המאה ה-20. הספרים נרכשו לאחרונה מסוחר יודאיקה בעולם.

באותה תערוכה יוצגו גם העתקים של חלק מספרי קודש שחוברו בקרקוב החל מהמאה ה-16 ועד המאה ה-19.

ארכיון אסתר

מגילת אסתר מקרקוב

אנו ממשיכים במסורת של קריאה במגילה בבית הכנסת ב"יד ושם" בירושלים, וכך, ביום ראשון 20 במרץ 2011 נתכנס בשעה 17:30 לקריאת המגילה.

הסעה מאורגנת לירושלים תצא מתל אביב, מתחנת ארלוזורוב (ליד "מסוף אל על") בשעה 15:45 וחזרה לתל-אביב בשעה 19:00.

בארוע תוצג מגילת אסתר שנמצאה מתגוללת בכרך גיבורי הגטו בעת חיסול גטו קרקוב במרץ 1943 ונתרמה למוזיאון.

פרטים והרשמה להסעה לילי 054-4436366 lili@lyhaber.com

ערב פולני

בישראל אין כבר מסעדות פולניות ואין אוכל יהודי, ואין הרבה דוברי פולנית. כדי לתרום לשינוי המצב יזמו בנות באו לערוך במוזיאון "בית יוסף באו" ערבי תרבות פולניים, הכוללים אוכל פולני שכל אחד יביא.

הערב מיועד לדוברי פולנית. בתוכנית: סטודנטים מפולין יקריאו שירים הומוריסטיים של יוסף באו; צלילה והדסה באו יספרו את הסיפור המופלא של רבקה ויוסף באו; סטודנט מפולין ינגן יצירות של שופן.

הערב הראשון יתקיים ביום שני ה-28 במרץ בשעה 20:00 במוזיאון "בית יוסף באו", ברדיצ'בסקי 9 תל אביב.

לפרטים: הדסה 054-4212730 צלילה 054-4301499

הדור הראשון מספר על קהילת קרקוב של אז

השנה אנו מבקשים להקדיש את טקס האזכרה ביום הזיכרון לשואה, אשר יחול ביום ב' ה-2 במאי 2011, לסיפוריהם ולזכרונותיהם של חברי הקהילה. כמידי שנה, יתקיים טקס הזכרון לקהילת קדושי קרקוב בבית הספר תיכון עירוני ה' בתל אביב, והפעם אנחנו מבקשים מכולכם לקחת חלק בהכנות או בטקס עצמו. ההשתתפות בארוע יכולה להיות באמצעות סיפור המשפחה האישי או סיפור על פרק מחיי הקהילה, הקראת שיר, חיבור או הקראת שמות ניספים - "לכל איש יש שם" - מבני המשפחה או הקהילה.

נא להתקשר אל לילי הבר 054-4436366 lili@lyhaber.com.

אנדרטת זיכרון לקדושי קהילת קרקוב בבית העלמין קרית שאול, מיד מימין לשער הראשי

נשים בגטו קרקוב

המחברת: ד"ר פליציה קראי
המאמר המלא פורסם
ב"ילקוט מורשת"
ניסן תשס"א, אפריל 2001
גליון ע"א.

יהודים. מיום ליום פחתו האפשרויות להשיג מזון נוסף, הצפיפות גדלה, הטרור היומיומי התגבר. עם חיסולו הסופי ב-13 במרץ 1943 נרצחו בגטו כל הזקנים, הילדים והחולים. הנותרים, "כשרים לעבודה", הועברו למחנה העבודה פלשוב.

בגטו נכלאו אלפי נשים מכל הגילים ומכל שכבות החברה, עשירות ועניות, פשוטות ובנות אינטליגנציה, דתיות וחילוניות. הסגירה והבידוד העמידו לפנייהן משימות, שאת קיומן לא שיערו קודם מעולם.

הלחימה של ה"אם היהודיה" היתה בכל החזיתות, בראש ובראשונה נגד הרעב. יוסף באו מספר כי אמו בהיותה כובענית מדופלמת, הועסקה בחנותה, שנמצאה רחוק מהגטו. "כדי לשמור על קשר החיים עם העולם החיצון, המאפשר לארגון טרף לקיבותינו הבלתי שבעות – הלכה אמא מדי יום בבוקר ארבעה קילומטרים ובלילה, טעונה מנות דחק, נדדה עיפה ומעונה אותם ארבעה קילומטרים בחזרה לגטו".

ההתרוששות המהירה והעדר הגברים מן הבית אילצו נשים רבות להתמודד לבדן עם מצבים מסוכנים, על מנת לשמור על שארית הרכוש. כאשר נגמרו הכסף והתכשיטים, הפך מקום העבודה למקור יחידי של מזון נוסף, והודות לעבודתן הבלתי פוסקת של נשים, לחיים בגטו היה עוד גוון של חיים "נורמליים". האימהות נאלצו להתמודד לא רק על השגת הצרכים החומריים, אלא גם עם שאלות שאותם הציגו להן הילדים ולא היתה להן תשובה עליהן: "מה זה יהודי?" כיצד היה עליהן לנחם את הילדים השרויים בדיכאון עמוק, בלי בית ספר, בלי משחקים?

במחצית 1942 התהפך העולם. בעת האקציה הגדולה ביוני, שארכה כמה ימים, נקרעו המשפחות לגזרים. "אמי האמיצה – מעידה שושנה אדלר – עשתה את הבלתי אפשרי ובדרך לא דרך השיגה את 'הפתק הכחול' (הכוונה לאישור חדש להישאר בגטו) בשביל שתינו. לפי שעה משמעותו היתה דחיית המוות. גירוש יוני הבהיר להורים בצורה חד משמעית, כי הראשונים לחיסול יהיו הילדים. מה יכלה לעשות אמא יהודיה כדי להציל את ילדיה? גיזלה בת השבע נשלחה ע"י ההורים "החוצה" הודות לשוטר פולני משוחד. היא התגלגלה ברחובות קרקוב עד שהסתיימה האקציה וחזרה לגטו. במשפחת בוסאק התלבטו: אב המשפחה הודיע, כי ירדו הפולני הציע לו למסור את הילדים למנוח, יש כל הסיכויים כי שם ינצלו. האם הסכימה. אבל הילדים סירבו ונשארו בבית. היתה עוד דרך הצלה: אמו של נתן גרוס דאגה בעוד מועד לרכוש ניירות אריים לכל המשפחה. אבל לא לכולם היה הכסף לרכוש אותם, המראה "הארי" המתאים וידיעת השפה הפולנית הרהוטה.

לא ידוע לי וספק אם נשתמרה סטטיסטיקה על מספר לידות בגטו קרקוב. עובדה היא שלגטו הגיעו נשים בהריון והודות לקיום המחלקה הגינקולוגית בבית החולים הכללי יכלו ללדת בתנאים טובים. אבל איך להחזיק תינוק או פעוט ואיך להאכילו בתנאי מצוקה ההולכת ומחמירה? במאמצים עילאיים ובמסירות אין קץ ניסו האימהות להתמודד עם המציאות הנוראה: אך כאשר הגיע הרגע הגורלי... מה היה על אותה האם לעשות, שיחד עם תינוקה ועוד עשרים איש הסתתרה בבונקר בזמן גירוש אוקטובר והתינוק החל לבכות? איש לא הסתכל בכיוונה, כאשר היא שמה כרית על פניו.

חיסול הגטו במרץ 1943 העמיד לפני ההורים משימה בלתי אפשרית: לפי הפקודה יכלו לעבור למחנה פלשוב רק בני נוער מגיל 14. עוד לפני החיסול נפוצה בגטו שמועה לפיה הגרמנים הבטיחו לאודמנים (שוטרים יהודים) העוברים למחנה פלשוב שיוכלו לקחת את ילדיהם. ביום החיסול אנשי ה"סי"ס בדקו כל תרמיל וכל חבילה שהיתה בידי יהודים היוצאים מן הגטו.

מדוע לא הרימו יהודי קרקוב את נס המרי? על זה משיבה גבי ויינפלד, שיחד עם כל משפחתה נכלאה בגטו קרקוב. פעם התגלגל לביתה כרוז של המחתרת הלוחמת ובו המליצים המפורסמות של דולק (אהרון) ליבסקינד, מנהיג "החלוץ הלוחם": "אנו נלחמים על שלוש שורות בהיסטוריה". על זה הגיבה אם המשפחה: "אלו מלים נשגבות מאוד, אבל אינני יודעת איך נלחמים למען ההיסטוריה. אנו נלחמים על כל רגע של חיינו- אנו רוצים לשרוד". תשובה אחרת נתן סימק (שמשון) דרגר, חבר המפקדה הראשית של "החלוץ הלוחם": חוסר הרצון להילחם מצד ההמונים היהודים, ההולכים למוות כצאן לטבח, טמון בראש וראשונה במנטליות הגלותית. "נדודי הגלות מדורי דורות הגבירו בנו את הרכרוכיות הפנימית".

נשים יהודיות עוסקות בטאטוא המדרכות בקרקוב

ההיסטוריה האנושית מלמדת כי מאז ומתמיד, בכל מאבק ובכל מרד, היו הגברים זקוקים לתמיכתן ולעזרתן של הנשים. כאשר בזמן מלחמה מופיע ביישוב כלשהו הצורך בפיוני הנשים, מתעוררת מיד ההסתייגות: נוכחות הנשים תעודד את רצון הקרב של הלוחמים. מכאן הדילמה: האם עמדת הנשים הפכה לאחד הגורמים שהחלישו את רצון הקרב של יהודי קרקוב? או אולי צדקה אותה נערה שהיתה כלואה בגטו, הטוענת, "כי זו היתה מלחמה אחרת לגמרי" שתבעה כללי מלחמה אחרים? בניסיון להשיב על שאלות אלו מתמקד מאמר זה בכמה תחומים, בהם ניסו הנשים בגטו קרקוב להילחם על ההשרדות. ישפוט הקורא, האם דרכי לחימתן היו ביטוי ל"רכרוכיות פנימית האופיינית למנטליות הגלותית", המהווה אנטייתזה לרצון הקרב של חברות המחתרת היהודית.

יחודו של הגטו בקרקוב

בקווים כלליים, תולדותיו של גטו קרקוב לא היו שונות מן הגטאות האחרים בפולין הכבושה, אך היו כמה הבדלים. קרקוב נבחרה להיות בירת הגנרל-גוברנמן ונוכחותם של מוסדות השלטון הגרמניים בעיר השפיעה על גודל הגטו ועל היקף אוכלוסייתו. הוא הוקם מאוחר יחסית, במרץ 1941 בפרבר פודגוז'ה, שם היו רוב הבתים ישנים ונמוכים, ללא מרתפים, רבים ללא שירותים סניטריים. כאן נכלאו כ-17,000 נפש. בניגוד לגטאות אחרים, שם רוכזו אלפי יהודים, כבר במאי 1940 התחילו השלטונות לגרש את יהודי קרקוב לעיירות הסביבה. רק אלה שקיבלו את ה"קנקארטה" יכלו להישאר בגטו. הדבר גרם לפירוד בין בני המשפחה, כאשר חלק מהם נותרו בגטו ואחרים גורשו.

הגטו התקיים שנתיים ומצבו התדרדר בהתמדה. לצד הגירושים הקטנים, עברו על תושביו שתי "אקציות", ביוני ובאוקטובר 1942, בהן הוגלו למחנה השמדה בלז'ץ אלפי

נשים בגטו קרקוב (המשך)

לאה בלדברג הסתכנה בכל זאת והוציאה על גבה שק עם בנה הקטן. יורק צווייג בן הארבע הוסתר בתרמיל. כשאמו, הלנה צווייג הגיעה לשער היציאה, הניחה את התרמיל על האדמה והשכן שלה בשורה, צימרמן, העביר את התרמיל בבעיטה לצדה השני של הגדר, שם הונחו חבילות שכבר נבדקו. אבל רק ילדים בודדים עברו. האם כל האימהות היו מוכנות להקריב את חייהן וללכת עם הילדים למוות? היו שהופרדו בכוח, היו שנשלחו למחנה פלאשוב ישר ממקומות העבודה מבלי לדעת שאת ילדיהן אשר השאירו בגטו – לא יראו יותר לעולם. והיו שבמלוא ההכרה עזבו את ילדיהן ובחרו בדרך החיים.

תעסוקה בגטו

כל יהודי הגטו, נשים כגברים, היו מועסקים בשני סוגי עבודה: עבודה קבועה ועבודות דחק, קרי עבודת כפייה. לגבי הסוג הראשון, עד יוני 1942 חויבו בעלי עסק גרמנים לשלם שכר זעום לעובדיהם היהודים, שרק עם "אישור עבודה" יכלו לקבל את תלושי המזון שחולקו בגטו. כמו כן, מקום עבודה "בחוץ" אפשר לנהל מסחר עם פולנים. את טיבו של מקום העבודה בדקו על פי יחסו של המעביד הגרמני וטיב המרק שחולק בצהרים. המבוקשים ביותר היו מפעל "אמליה" של אוסקר שינדלר המפורסם ומתפרה למדים של יוליוס מאדריץ שניהם היו ידועים ביחס הגון ובדאגה לעובדיהם. שם גרוע בהרבה היה למפעל לדברי חשמל "קאבל" שמחצית עובדיו היו נשים.

כללית, ככוח עבודה היו הנשים מועסקות במיוחד בעבודות ניקיון. יום נסעו משאיות מלאות נשים מגטו קרקוב לבניינים ציבוריים, לקסרקטין, לבתי חולים ועוד. מבוקש מאוד היה שדה התעופה ראקוביצה, ולא במקרה נקלטו שם הרבה בחורות יפות. הטייסים הגרמנים העדיפו מן הסתם לראות בקרבתם פנים צעירות ויפות. אמנם קירצוף רצפות, ניקוי בתי שימוש ופריקת ערימות שמיכות, לא היו עבודה קלה, אבל תמיד נמצאו כמה טייסים, שברצון עזרו, לא חששו לשוחח, חילקו לבנות שוקולד וסיפרו בגעגועים על הבית והמשפחה.

אפשרויות התעסוקה לנשים בגטו היו מוגבלות מאוד. נשים רבות הועסקו במפעל "אופטימה" בתפירת מדי צבא, וב"סלון אופנה" במפעל תפרו בגדים לנשותיהם של קצינים ופקידים גרמנים. בקואופרטיב לייצור מברשות הועסקו כ-40 נשים. כל עוד התקיימו בגטו חנויות, היו שנתקבלו לעבודה כזבניות או כעוזרות למיניהן. בעלות יוזמה פיתחו "ענפי כלכלה" שונים, או שעבדו בבתי מלאכה קטנים לדברי סדקית, למוצרי נייר, לממתקים.

נוסף לתעסוקה פחות או יותר קבועה נאלצו הנשים כגברים לצאת לפחות פעם בשבוע לעבודת כפייה, עליה לא קיבלו שום תשלום: פינוי שלג, ניקיון בניינים שונים, פריקת מטענים וכו'. עם גבור העוני הלכו ורבו הנשים, שהיו מוכנות תמורת תשלום ללכת לעבודה במקום "בנות טובים" למיניהן. בעדויות מופיעים סיפורים רבים על יחסם של הממונים הגרמנים ל"עבדיהם" ולפעמים ניכר הבדל ביחסם כלפי גברים ונשים.

עזרה ומוסדות בגטו

בגטו קרקוב פותחו צורות שונות של עזרה הדדית ופעילות סיעודית, בהן לקחו חלק נשים. עד סתיו 1942 פעל כאן "ארגון הסעד העצמי היהודי" ŻSS שקיבל תרומות מחו"ל ותמך בכל מוסדות הסעד ובבתי חולים. בין היתר תמך "ארגון הסעד" במרכז סיוע ליתומים "צנטוס" שהחזיק מעונות וגני ילדים ועזר לבית היתומים ול"בורסה" (פנימיה מקצועית ליתומים בוגרים). בכל אותם מקומות עבדו נשים, לרוב בהתנדבות, והן שעמדו ברחובות הגטו כל יום ראשון על מנת להתרים עוברים ושבים למען המוסדות שבהם עבדו. הן ישרו

הגירוש לגטו ברובע פודגוז'ה

גם בוועדת התרבות שפעלה על יד מחלקת הסעד של היוזנטר, שבסיועה התקיימו בגטו קונצרטים ומופעים, שהכנסותיהם היו קודש למוסדות הסעד (לקיום הקונצרטים ניתן אישור השלטונות, אך מותר היה לנגן רק יצירות של מלחינים יהודיים). בגטו לא חסרו נגנים מוכשרים ובמופעים השתתפו גם זמרות ורקדניות, ועד לגירושים הגדולים התקיימו אפילו הופעות בלט, שהתקיימו באולם של מפעל "אופטימה", בהדרכתה של רנה לוקס ברוכת הכשרונות.

במוסדות הסגורים שבהם שהו ילדים היה המצב טוב יותר, לפחות בשנה הראשונה לקיום הגטו. מנהלת בית היתומים, אנה פוירשטיין, פעלה רבות לטובת הילדים. גם כאשר גברה המצוקה, השתדלו לספק להם תזונה סבירה וצעצועים (באקציה של אוקטובר 1942 שבה נרצחו 300 ילדים מבית היתומים הציעו הגרמנים למנהלת להישאר בגטו, אך היא סירבה בתוקף. אנה פוירשטיין הלכה בראש צעדת הילדים, שגורשו למשלוח המוות). הבמאית מריה ביליג אירגנה הופעות ילדים שהכנסותיהן שיפרו את תקציב המוסד היהודי.

ניכר למדי היה חלקן של נשים בארגון ובאחזקה של ארבעה בתי חולים. רלה טנצר והלנה הבר אספו וסיפקו מצעים וכלי מיטה בשביל החולים. בכל בתי החולים עבדו, חלקן בהתנדבות, רופאות ואחיות. בזמן גירוש אוקטובר, ליטקה קירשנר, אחות בבית חולים למחלות מידבקות, הסתירה מספר חולים וכך הצילה את חייהם. ולא היה זה מקרה בודד. אותן הנשים הקרועות בין עבודת הכפייה, הדאגה למשפחה ופעילות הסעד היו הרוב. הן הפכו לצד בעליהן ובניהן לשכבה החברתית הגדולה ביותר בגטו. שכבה זו כללה את אנשי האינטליגנציה לשעבר ואת הבורגנות הבינונית שירדה לחלוטין מנכסיה בעקבות המלחמה.

"המפוקפקות"

היה גם מיעוט, "עילית" מפוקפקת, נשים, בנות ומאהבות של שוטרים יהודים, של פונקציונרים ומלשינים, שנשותיהם עסקו לרוב בשוק השחור, בו הרווחים היו מובטחים. נשים, אם כי מעטות, נמצאו גם בקרב המלשינים היהודים. ביניהן היתה מרטה פורעץ ויהודיה גרמנית, זלינגר, ש"עבדה" בשרותו של ראש המחלקה הפוליטית של הגסטפו, והתמחתה במיוחד בהאזנה לשיחות גרמנים בבתי הקפה של קרקוב. המפורסמת ביותר, הן בגלל יופיה והן בגלל נבזותה יוצאת הדופן היתה סטפניה ברנדשטטר, המאהבת של רודולף קרנר, סגנו של היינריך. סטפניה שהתה מחוץ לגטו ועסקה ב"צייד" של יהודים המסתתרים עם ניירות אריים ושל עסקי השמאל. אותה "עילית" שנהנתה מתנאי מחייה משופרים ומחסדיהם של שליטים גרמנים, היא שמילאה במיוחד את בתי הקפה, את אולמות המופעים ואת המסיבות הפרטיות בגטו. בו בזמן נשים "רגילות" נלחמו יום יום על החיים, על שארית הקיום והתקווה.

המראות שלי משם. אבי

מצחו של משה שעון על שימשת הזכוכית הקרה עייפות המסע בן ארבעת הימים אחזה בו מכף רגל ועד ראש. הפעם הדרך הייתה בכיוון ההפוך, ממערב למזרח, מגרמניה לפולין, ללודז'. רק לפני פחות משנה הוסע בכיוון ההפוך דרך אושוויץ ועוד מספר מחנות עבודה.

לודז', השניה בגודלה בין ערי פולין. תאטראות, בתי קולנוע, רכבות, שורות שורות של בנינים ואחיותיו, אחיו והוריו של משה מהלכים ברחובות. הליכתם ממשיהם כממשות קור השימשה, כממשות תנועת הרכבת המובילה אותו הביתה. אל הבית הריק מאדם מוכר. מראות דירת המרתף עולים בחלומי. אמו במטבח, המרק המהביל, אחותו הבכורה מנסה להרויח פרוטותיה על מכונית התפירה. עוד מעט יירד אביו במדרגות המובילות לדירה ויניח למעות שנאספו במהלך היום על שולחן העץ הכבד שאירח דורות של סועדים.

הרכבת לא ריחמה בעליצותה. שיק שק, שיק שק. משה פקח עיניו. הביט במראות החולפים, בנדיבות הבריאה. מישורי פולין התעוררו לקיץ ראשון של אחרי המלחמה. לודז', אבא, אמא, חנה, עוד אחות ועוד אח. עולם שלם. עולם מוכחד.

את המחנק הראשון בגרון הרגיש בתחנת הרכבת המרכזית עם כניסתו לאולם הנוסעים. בקווים אלכסוניים וישרים זזו האנשים. משה הביט בגבר הדוחף עגלה עמוסה מזוודות מצוחצות ומוביל אחרי אישה חובשת כובע, צו האופנה האחרונה, אוחות

בידיה ילד וילדה. משה הבחין בנעליהם המבריקות של שני הילדים. לא להאמין שעדיין יש מראות כאלה. לא להאמין.

משה עומד מול הבניין. מעל קומת המרתף עוד שלוש קומות. היו אלה פרצופיהם המחייכים של בני משפחת סוחר הבדים שניבטו מחלונות הקומה השניה ששברו את דממת הרגע. הם חייכו ומשה הרגיש את שרירי פניו מתכווצים ומחייכים בחזרה. "בא עלה אלינו" קוראת לו אם המשפחה. "אתה היחיד מיהודי הבניין שחזר. איפה ההורים שלך, כל המשפחה?" משה רצה לענות, אך אף צליל לא עזב את פיו. רק הרמת כתפיו וגבותיו העידה על חוסר הידיעה, על חוסר

הרצון לכבות כל תקווה. הירידה במדרגות הייתה נצח. מעקה הברזל החלוד משענת יחידה. כל שליחת רגל נוספת קדימה מפגש עם הריק הבלתי נמנע. האם הוא יצליח שלא לעצום את עיניו כך שידבקו העפעפיים זה לזה ללא כוח שיפרידם?

נקישות ידו על דלת העץ, דרכה יצאו ונכנסו בני המשפחה, היו חזקות כרעם בבוקרו של יום ראשון עת כל העיר נמה שנתה ונטולות כח כטובע המאבד אחיזה מלוח עץ בלב געש.

"כן, בבקשה" שאלה האישה הצעירה אוחות תינוק בידה. "מה אתה רוצה? במה אפשר לעזור לך?" "הלו, אתה יכול לדבר? אני לא יודעת את שפת האילמים." התינוק החל לנוע בחוסר נוחות בזרועות אמו שהרימה את קולה. האישה מדדה בעינה מחדש

את הגבר הצעיר הניצב מולה. "אתה בא מהמחנות?" "כן." ענה משה ביובש. "אני מבינה. אף אחד מבני משפחתך לא חזר." משה הביט. משה לא ענה. עיניו פקוחות ללא תנועה. "בוא, היכנס."

משה החל מהלך במיסדרון הדירה. שם היה אביו תולה את מעילו. זה היה מקומם של ילקוטי הילדים והנה ארון הבגדים. "אני מאוד משתתפת בצערך." משה העביר את ידו על דלת הארון. "תודה." "ברור שאתה יכול לקחת כל דבר שנפשך חפצה." "תודה אין צורך" ענה משה בשוטטו בדירה כמישהו שכפאו שד. "אין" "סליחה אני לא מבינה אותך." "אין. אין לאן. אין למען מה." המראות התרוצצו במוחו, לא מניחים, לא מרפים. "חנה הינה ידיך על מכונית התפירה. מאיר, אתה מול המראה מכין את עצמך ליציאה למועדון הריקודים, זיסל זה הקיר שקושט בצויריך, ראובן החלון עטויי אדים עליו הזזת אצבעותיך." משה מרים את רגלו ומניחה על המדרגה הראשונה. ראשו כבד. עוד מדרגה. מעקה בצד אחד בלבד למשענת, לעזרה. כשגבו אל הבניין תהה אם יפנה ימינה או שמאלה. הכל נראה אותו דבר, חסר ערך וחיצים המורים על הדרך הנכונה. ומשה פנה ימינה.

עילאי זבדזקי

זכר אביו משה ז"ל, ניצל גטו לודז', ולכבוד אמו רינה לבית קרדיש מגטו קרקוב

"ילדים מאשימים"

ספר הכולל עדויות מזעזעות על הסבל הבל יסוער שעבר על ילדים יהודים בתקופת השואה, וראה אור בפולין מיד לאחר המלחמה, התפרסם לאחרונה גם בעברית. הספר נערך על ידי מריה הוכברג-מריאנסקה ונוח גריס וכולל כ-150 עדויות של ילדים.

החלק הארי של העדויות, נרשמו בקרקוב, וחלקן נמסרו על ידי ילדים שנולדו בקרקוב ביניהם: מרצל גרינר, זיגמונט ויינרב, אוגניה ולנר, יוסף רייך, יז'י אלכסנדרוביץ, דוד וולף, פרנציסקה גוטר, אירנה שניצר, הנריק מלר והאחים ויטולד ויאן יקובוביץ.

העדויות נגבו מיד לאחר השואה, וגדולתם של אוספי העדויות טמונה בעובדה שהם העלו על הכתב את העדויות ללא כל עריכה, אלא בלשונם של הילדים, כפי שהם ידעו לספר בשפתם הדלה והפשוטה.

הגיל הביוולוגי של הילדים שעדויותיהם מובאות בספר היה, בפרוץ המלחמה, בין שנה אחת עד לגיל אחת עשרה והעדויות נגבו בהיותם כבר בני שבע ועד שבע עשרה, אולם במלחמת הקיום וההשרדות הם נהגו כבוגרים לכל דבר. התגלו בהם חושים ואינסטינקטים חיתיים כמו אצל חיות בר הנמצאות בסכנת הכחדה.

הספר מביא מבט קרוב על נתיב הייסורים שבו עברו ילדים יהודים על אדמת אירופה בזמן השואה. קובץ העדויות מהווה מסמך אותנטי, יחודי ונדיר, שהוא בעל חשיבות היסטורית עליונה.

ניתן לרכוש את הספר אצל חיים קוז'ניצקי 054-4801283 במחיר הנחה מיוחד של 50 ש"ח כולל דמי משלוח.

בית הלוויות בכניסה לבית הקברות

על בית הקברות: בית הקברות המכונה ה"חדש", לעומת בית הקברות הצמוד לבית הכנסת של הרמ"א ברחוב שרוקה, אשר כונה "הישן", הוקם בערך בשנת 1800. בית הקברות נבנה בסגנון נאו-גותי, בשטח שמחוץ לקז'ימז', על שטח אדמה שנרכש על ידי הקהילה מנזירים. בשנת 1936 רכשה הקהילה היהודית מהמסדר האוגוסטיאני עוד מספר חלקות צמודות לצורך הרחבת בית הקברות. במהלך השנים הבאות הורחב בית הקברות מספר פעמים, ושטחו הכולל הגיע, לפני מלחמת העולם השנייה, ל-22 הקטר (220 דונם); היום שטחו הוא 19 הקטר (190 דונם).

בית הקברות היה מוקף חומה ושער נעול, ויש בו בית טהרה, העומד לתפארה ליד שער הכניסה לבית העלמין.

הבניין בנוי לבנים והוא בעל שלושה אגפים, חלקם שימשו לצרכי אדמיניסטרציה וחלקם למגורים. היום מאוחסנים בקומת הקרקע של אולם הטהרה הפריטים אשר שימשו בעבר לטהרת המת. החדרים שבקומת הקרקע, מול השער, משמשים היום את השומר הפולני, המשמש גם כגן ומשגיח של בית העלמין. בכל יתר שטח הבניין מתגוררות משפחות פולניות.

הכתובות שעל המצבות רובן בשפה העברית וחלקן גם ביידיש, בפולנית ובגרמנית. המצבות העתיקות ביותר שנשתמרו הן משנות ה-40 של המאה ה-19.

בית הקברות פעיל מאז הקמתו ועד היום, למעט בשנות השואה. בתקופת השואה חולל בית הקברות ושימש כמקום לאימונים עבור הגרמנים.

בשנת 1957 שופץ בית הקברות והוקמה בו מצבה, עשויה משברי מצבות שהובאו ממקומות שונים בפולין, לזכר קדושי השואה. חלקים נוספים של שברי מצבות שנמצאו בשטח בית הקברות ובבתי הקברות שעליהם הוקם מחנה העבודה פלאשוב, הונחו בתוך קירות.

תעוד בית הקברות "החדש"

בקרב עומד להתחיל פרויקט חדש לתעוד בית הקברות היהודי ה"חדש" ברחוב מיודובה. הפרויקט יתנהל ויבוצע על ידי המחלקה ללימודי יהדות באוניברסיטה היגלונית בקרקוב, בראשותו של **פרופ' לשק הנדו**, ויעסקו בו סטודנטים מתנדבים מהאוניברסיטה. במסגרת הפרויקט יתועדו כ-8,800 קברים וכ-1,200 שברי מצבות.

שלבי העבודה המתוכננים הם:

- ♦ איסוף מסמכים ומידע בספריות ובארכיונים, כולל מידע היסטורי ומשפטי, תוכניות ומפות ממחלקת המדידות והרישומים בטאבו.
- ♦ תעוד פיזי של המקום עצמו כולל השטח, התשתית, הצמחיה, מבנים, גבולות בית הקברות בעבר ובהווה, מיפוי בית הקברות – גושים וחלקות, כיווני קברים/מצבות והערות כלליות על המצבות כגון: סוגי אבנים, שפות ואיורים.
- ♦ הכנת האיזור לעבודת התיעוד: שטח בית הקברות ינוקה, בסיוע הקהילה היהודית במקום, וכל שברי המצבות שבמקום ירוכזו במקום אחד.
- ♦ תעוד מיקום המצבות בטכנולוגיית GPS ומיספורן.
- ♦ תעוד כל מצבה בנפרד, כולל המראה הכללי שלה על חלקיה השונים, גודל, צורה, קישוטים, סמלים, שפה, וכו', וכמובן העתקה מדויקת של הטקסט שעל המצבה, בשפה שבה נכתב במקור.
- ♦ צילום נפרד של כל מצבה ותרגום הכתובת שעל גבי המצבה.
- ♦ הכנת מסד נתונים ממוחשב לקליטת כל המידע שיאסף, ואשר יאפשר איתור על פי מספר המצבה, שם משפחה, שם פרטי, שם האב, שם הבעל, שם משפחה לפני הנישואין, תאריך פטירה עברי, תאריך פטירה לועזי, המחבר ונתונים נוספים.

כל המידע שיאסף, כולל המידע הכללי לגבי בית הקברות והמצבות, המידע הספציפי לגבי כל מצבה והתמונה, יעלה לאתר אינטרנט מיוחד על מנת לאפשר גישה לנתונים מכל מקום בעולם.

אנדרטת המצבה בכניסה לבית הקברות עשויה שברי מצבות

אלות הפרויקט כ-20,000 דולר.
מי שמוכן להרים תרומה כספית
לפרויקט
יבוא אל המרכה והתודה.

על רופאים בעיר היהודית

בספרו "תולדות היהודים בקראקוב ובקאז'ימייז' 1868-1304" כותב פרופ' מאיר באלאבאן גם על הרופאים היהודיים (עמודים 838-831), ומתאר את פעילותם, ובעיקר החל מתקופת בני קאלאהורא במחצית השנייה של המאה ה-18.

לאחר מותו של ד"ר מנדל קאלאהורא עסקו במלאכת הרפואה בעיר היהודית רק חובשים, עד אשר התיישב בעיר ד"ר שמעון סמואלזון, בן שמואל זיינוול לויין לוינוביץ מפרנקפורט.

ד"ר סמואלזון התיישב בקז'ימייז' הנוצרית, סמוך לכניסה לעיר היהודית, ואף הורשה לקנות בית באותה קז'ימייז', בתנאי שהוא עצמו יתגורר בו ולאחר מותו ימכר הבית לקתולים. בשנת 1871 התמנה ד"ר שמעון שמואלזון לרופא העיר היהודית בתנאים האלה:

"א. חובתו לרפא את האביונים חינם אין כסף.

ב. מן האמידים יקח שני זהובים בעד הביקור הראשון וזהוב אחד עבור כל ביקור נוסף, ובביתו יגבה זהוב אחד עבור כל ביקור.

ג. הרופא יבקר באורח סדיר, וללא

תשלום, בבית החולים ובבתי חולים צבאיים.

ד. שכרו השנתי יסתכם ב-10 דוקאטים; שכר זה הוא בעד הטרחה ובעד דירה שהוא חייב לשכור בעיר היהודית.

ה. הרופא יהנה מפטור מלא ממיסי הקהילה וממיסי הצריכה (מס בשר, מס תמאה וכו').

ו. הותר לו לעסוק אך ורק בריפוי, או כעיסוק צדדי, בהלוואה בריבית, אך הרופא חייב לעסוק בריפוי בלבד, אך לא במסחר.

ז. אם רופא אחר ירצה להתיישב בעיר היהודית הוא יקבל היתר לכך אך ורק אם הוא יליד קרקוב או שהוא חתנו של אזרח קרקוב.

ח. הסכם זה בר-תוקף לשלוש שנים, וניתן להאריכו בתומן."

באותה תקופה התיישב בעיר היהודית גם ד"ר פיליפ בונדי, אשר נשא לאישה את אלמנתו של ד"ר מנדל קאלאהורא, וכך זכה בזכות לעסוק במקצועו. בונדי למד אף הוא בפרנקפורט, ואחר כך עבד בדנציג.

בין שני הרופאים התפתחה תחרות חריפה, ועל רקע זה אירע שהדברים הגיעו להתפרצויות מצערות. על כן

נאלץ הממונה על הטירה של קרקוב להתערב בענין ולהורות בצו לד"ר סמואלזון לעקור בתוך שבוע מהבית שעל יד השער ולהשתכן ברחוב שרוקה, מול ביתו של ד"ר בונדי. עם זאת נאסר על הראשון להשתמש בכניסה השניה ולגזול חולים מבונדי, והיה צפוי לקנס של חמישה דוקאטים על כל הפרה. במשך כ-40 שנה היה בונדי רופא בקז'ימייז'.

בית החולים, אשר תוקצב על ידי הועד היהודי, שכן בפלאץ נובי, ולאחר תלונות חוזרות על הזוהמה והטחב בו, הוקנה בשנת 1819 ועדת פיקוח ובית החולים אורגן מחדש, ולאחזקתו יועדו 10,302 זהובים ועוד 26 גרושים לשנה. בבית החולים היה מקום ל-18 מיטות וצוות העובדים היה מורכב מרופא מוסמך (שמשכורתו השנתית היתה אלף זהובים), כירורג (שמשכורתו היתה 700 זהובים לשנה, מנהל משק (במשכורת של 200 זהובים לשנה), משרת ומשרתת (במשכורת של 300-365 זהובים לשנה).

כלכלת החולים נמסרה בחכירה למנהל המשק, ובתמורה הוא קיבל 16 גרושים ליום לנפש, ולתרופות הוקצבו 10 גרושים ליום לחולה.

בתי-ספר עברי תיכוני ע"ש ד"ר הילפשטיין, מחלקה ח' מחזור 1936-7

בשנת הלימודים תרצ"ו-ז לימדו את תלמידי מחלקה ח' של בית הספר עברי תיכוני ע"ש ד"ר חיים הילפשטיין בקרקוב: מימין: ד"ר שטנדיג, בלסברג (למעלה), א. מהלר (למטה), בן ציון רפפורט (למעלה), המנהל ד"ר שרר באמצע, ד"ר מ. טפט (למעלה), ד"ר חיים לב (למטה), מר רדר. במרכז: המחנך ד"ר בן ציון כ"ץ-בנשלום.

תלמידי השנתון: דולק טפל, ברוולד, מילק וווקטר, לוטק גרבר, מנחם הולנדר, שניוויס, אלפרד לקס, לאופר. שורה שניה: צבי בורר, יחיאל וינר, טננבאום, אוסיאס הבר, שמחה גורנברג, משה בירנהק, אירק אבלס, גולדפרב. שורה שלישית: צבי גצלר, הרשליקוביץ, הנק וכטל, פדר, פביאן גולדמן, איברספלד, ננק מיפל, יוליוס טינגר, הנק פרייוולד, משה הורוביץ. שורה רביעית: מאיר בוכמן, הנק שטרמר, ארתור רבנר, יעקב אדלר, מיקלש פוקס, עמנואל שינגל, בולבה, אריה שטרן, קלינגר. שורה תחתונה: שטרס, הנק קלינגר, מיטק הלברשטס, דוד, אליעזר שטורן.

שרידים, ניצולים או שניהם?

בהמשך למכתב למערכת גליון נואר - פברואר 2011 והערתה של הגב' **חנה מרכוס שטייגליץ** לגבי המינוח "ניצולי שואה", מעניין וראוי יהיה לבדוק באם המינוח "שרידי שואה" בלבד (כהצעתה) מתאים ומקובל בקרב אלה שחוו את המאורעות וכן, דור ראשון ושני.

ההתייחסות הלשונית למינוח "ניצול" או "שריד" שואה מעלה סוגיה שבבסיסה אבחנה שבפרוש בין ה"ניצול" לבין ה"שריד".

מוסכם כי כולם אשר היו שם בעת ההתרחשויות ההסטוריות הנם ניצולים ושרידים אשר חוו אסון, תופת, סיוט וזוועה. הם ניצלו ושרדו את התופת והם דפי העדות לדורות הבאים לאשר אירע. הם צלחו וניצחו, הקימו מדינה, בית ומשפחה. הם הם אשר יישמו הלכה למעשה - משואה לתקומה!

לפי ההגדרות במילון אברהם אבן שושן (המלון העברי המרכז, ישראל 2000) שריד הוא מונח פעיל ומתייחס "למי שהצליח להמלט ממקום סכנה". ניצול, לעומת זאת, הוא מונח סביל ומתייחס "למי שהצילוהו" כלומר מי שהצילו אותו. בשפה האנגלית האבחנה אינה קיימת, וההתייחסות לניצולים ולשרידים היא זהה ו- Rescued Survivors.

יש הטוענים כי בשני המונחים קיימים הפעיל והסביל. לא כל הניצולים אשר נשארו בחיים היו פעילים, ולהיפך. הפעילים אשר ניצלו, שרדו לרוב בזכות עזרה שהוגשה להם ממקור חיצוני כגון פולנים שנתנו מקום מסתור, חסידי אומות עולם, מנוס שנתמך ע"י מקומיים וכן הודות למזל ונסיבות נקודתיות. לעומת זאת ה"פאסיבים", עצם הישארותם בחיים תוך מלחמת קיום יומיומית במחנות, היא זו המגלמת הישרדות אמיתית. המצדדים בגישה זו יטענו לשילוב שני המונחים ליצירת תמונה מלאה של המציאות העובדתית דאז.

ישנם ניצולי שואה הטוענים להבדל משמעותי מאוד בין ניצול לבין שריד. ואולם, המשותף ביניהם שניהם ניצלו. במילותיו של ניצול השואה צבי גיל: "שריד שואה הוא כזה אשר שרד את כול מדורי הגהינום: בגטאות, במחנות ריכוז וכו'. ניצול, לדוגמה, הוא אדם אשר נמלט מפולין בראשית המלחמה הגיע לברח"מ ואמנם רבים מבני משפחתו ניספו אבל הוא ניצל. בשל רגישות מנסים לטשטש את זה, ואין בעיה, שכן כולם כאמור ניצולים. בעיקר אמורים הדברים לגבי ציבור גדול של ניצולים שבאו מחבר העמים. הם שמהווים כיום הרוב. להערכתי שרידים ממש, כמוני, מספרם הוא בין 60-75000. אשר לי אני מקפיד להציג עצמי כשריד שואה. האסוציאציה של ניצול הוא של התרסקות מטוס או טביעה של אניה".

נראה כי אין סתירה בין שני המינוחים "ניצול" ו"שריד". שימוש בשני המונחים בהתייחסות לכל אלה אשר חוו את המאורעות, עשוי לתת תמונה מלאה של סך הנסיבות בגינן אלה שחוו את התופת, זכו להגיע לתקומה ולחיים חדשים. יותר מכך, בשפה העברית הכפלה של צמד מלים משמעותה בין היתר הדגשה. בצורה הזו הדהודן החוזר של המילים מבלית אותן ואת צליליהן. בעצם ההכפלה נוספת משמעות ועומס רגשי המתקבלים מעצם החזרה. לעניינו, ניצולים ושרידים גם יחד מהווים סך הכל חזק יותר משרידים בלבד או ניצולים בלבד. בכל מקרה, מדובר בביטוי טעון (בניגוד לביטוי אוניקסטיבי) בו ניכרת מעורבות רגשית של המוען.

סוגיה זו עשויה להיות משמעותית עוד יותר ברמה הטרמינולוגית, בבואנו להותיר לדורות הבאים את תובנותינו מן האירועים בצילם גדלנו בדור הראשון והדור השני. דעתכם בעניין תתקבל בברכה למערכת ובמיוחד של מי מאלה אשר היו שם וחוו את האירועים.

מיה גולדנברג

בת אירנה ז"ל לבית הלפרן מקרקוב
ויוסף צינוביץ ז"ל פרטיזן מפניסק

קוראים וכותבים,

ספרי "Iskierki Zycia" שהודפס בקרקוב בשתי מהדורות (כריכה קשה וכריכה רכה), כמעת אזל. ביקשתי להדפיס לצרכי מספר מוגבל של עותקים מהספר. המעוניין לרכוש את הספר תמורת כיסוי הוצאות בלבד, בסך 15 ש"ח, יפנה אלי.

מרצל גולדמן

gmarcel@netvision.net.il 03-6422198

לפני מספר חודשים השתתפתי במסע קבוצתי מיוחד, מרגש ואישי ללבוב וקרקוב מקום הולדת אימי ואבי ז"ל ובמקומות נוספים. במהלך כל ימי המסע רשמתי, כמעט ללא הפסקה במשך שעות, את אשר ראיתי, מתוך כוונה להכין ולעבד את הדברים בחזרתי לארץ. עם שובי עבדתי את רשמי המסע במשך למעלה משמונים שעות עבודה מאומצות. נעזרתי בקריאה בחומר מגוון, ספרים על לבוב וקרקוב, פולין ואוקראינה, אטלס השואה ועוד. עיבדתי את החומר באופן מסודר וכתבתי את כלל הסברים על מושגים הקשורים למסע. יומן המסע והתמונות מתפרסמים:

groups.google.com/group/lvivgroup

מיכאל פיילגוט (Feilgut)

mikikaren@gmail.com 054-4903849

לאחרונה ראה אור בעברית הספר "ילדים מאשימים", הכולל עדויות של ילדים כפי שתועדו מיד לאחר השואה. אחדים מהילדים היו ילדי קרקוב, ואנחנו מנסים להשלים את איתורם של חמישה שטרם אותרו והם: **מרצל גרונר**, יליד 1934, בנם של הרש ושבע-סידוניה לבית שטרנברג; **יוסף רייך** יליד 1935, בנם של מאוריצי מריאן ושרה רחל (אליציה) לבית וורכיבקייר; **דוד וולף (Wulf)** יליד 1936, בן יוסף וינטה לבית דכנר; **הנריק מלר** יליד 1932. כל מי שיכול למסור מידע כלשהו על אנשים אלה מתבקש להתקשר למערכת או אלי.

חיים קוז'ניצקי

054-4801283

אני מחפשת מידע על משפחתי שברובה התגוררה ביבז'נו-כשנוב-קטוביצה. סבא-רבא היה Salomon Krakauer, ואחת מאחיותיו נישאה לזייפטר מביאלסקו, שבנו הוא העתונאי והכלכלן ד"ר פריץ זייפטר, מקרקוב. ככל הידוע בתו של פריץ זייפטר, ציירת, שרדה ועלתה לישראל. כל הידוע פרטים על המשפחה מתבקש לפנות אלי.

רות מרשנסקי לבית קרקואר

ruti.mk@gmail.com

מתארגנת קבוצה למסע שורשים בפולין כולל ביקור בערים ורשה, שדלץ, לובלין, זמושץ' וקרקוב החל מ-23.5.2011 ועד 31.5.2011 (8 לילות). המעוניינים להצטרף מוזמנים לפנות לפרטים.

בלה פרוזנסקי

belap@moch.gov.il 050-8671321

מלכות פולין חובשות כתר של יהודיה

אחד הציירים הגדולים של פולין, פנינה על רגל מחט ברזל, שהיתה יאן מאטייקו (יליד קרקוב מתנדנדת עם כל תנועה של האישה. 1838-1893), היה אספן עתיקות וקוריוזים.

המלכה ידוויגה, יאן מאטייקו

בלבושן של הנשים היהודיות היו אוצרות שלמים - עוזרותיהן של הנשים האצילות הפולניות נהגו למכור לסוחר היהודי את שמלות הברוקט הישנות והמפוארות של גבירותיהן, ומשמלות אלה היו היהודיות גוזרות מלבן, ותופרות אותו בחזית השמלה. לפעמים אף הוסיפו פנינים בשוליים. בשבת ובימי חג היהודיות חבשו על הראש שביס שהיה מכוסה באורנמנט אומנותי מפנינים. אלא שבמקום אחד, באופן דיסקרטי, חסרה היתה פנינה אחת,

שהרי אצל היהודים שום שמחה איננה מלאה מאז חורבן בית המקדש, ועד שלא יוקם בית מקדש חדש.

צורות רבות ומגוונות היו לכסות הראש. היו כאלה שהורכבו משבע שכבות בד, לזכר שבעת המינים ועליהם יושב כאילו גן עדן עם פרחים, ציפורים ופרפרים. נוסף לאלה היה לפעמים בולט על ה"קופקה" החגיגית הזו מה שהיה מכונה "ציטרנדל" - כלומר, הסיכה המתנדנדת - יהלום או

כתר כזה רכש לו יאן מאטייקו לאוסף שלו, והוא ידע שזה כתר של אשה יהודיה. עובדה זו לא מנעה ממנו לצייר שוליה פורטרטים של הידועות במלכות פולין, המתוארות כחובשות כתר יהודי כזה.

הכתרים הרי עוברים בירושה, מדוע איפוא לא תופענה שלוש מלכות פולין כשהן עדויות בכתר מפואר זה?

מה שמאטייקו לא ידע הוא שהיהודיות חבשו כתר זה באופן הפוך, כלומר, הלשוניות לא בלטו כלפי מעלה, אלא דווקא נפלו כלפי מטה, על הלחיים. והסיבה לכך היא פשוטה - שהרי בראשיתו הכתר מילא את מקומה של הפאה הנוכרית כזו עם גלים שיוורדים לכיוון הפנים.

ספרי'ם, רב'ות'

"למלא את הזמן בחיים" מאת הלן לבנת וינינגר הוא סיפור אמיתי על מסעה של משפחה יהודית במזרח אירופה, מסע המתחיל אי שם

ברוסיה של אמצע המאה ה-19, דרך ההתרחשויות בשתי מלחמות העולם, ועד קום המדינה. הסיפור מציג את קורות יהדות מזרח אירופה לאורך ארבעה דורות ומתאר חוויות מהנעשה בבית היהודי במהלך 150 שנה. רכישה בטלפון 09-9552935 בהוצאה לאור של "יד ושם" אפשר לרכוש, בין השאר, גם

את הספרים אושוויץ - אנטומיה של מחנה מוות; עורכים: ישראל גוטמן, מיכאל ברנבאום, עורכת המהדורה העברית: בלה גוטרמן. אושוויץ היה המחנה הגדול, הקטלני והמורכב ביותר מכל מחנות ההשמדה הנאציים. כיצד נעשה המחנה שם נרדף לאכזריות של המשטר הנאצי ולרצח עם? זוהי רק אחת השאלות מני רבות הזוכות למענה בספר הזה. מחיר מיוחד: 98 ש"ח.

אנו יהודי פולין? היחסים בין יהודים לפולנים בתקופת השואה מן ההיבט היהודי; חוי דרייפוס (בן-ששון). על סמך עשרות יומנים ומאות מסמכים שנאספו בארכיונים בארץ ובעולם מתארת חוי דרייפוס את השינויים שחלו ביחסים של יהודי פולין אל שכניהם הפולנים במהלך השואה. מחיר מיוחד: 58 ש"ח.

דמי חבר ל- 2011

אנו מבקשים להקדים ולשלוח את דמי החבר השנתיים בסך 150 שקל, כדי לאפשר לנו להמשיך לפעול לשימור המורשת של יהדות קרקוב.

את ההמחאות יש לשלוח אל ארגון יוצאי קרקוב בישראל ת.ד. 17209, תל אביב 69051 תרומות תתקבלנה בברכה

משתתפים בצער המשפחה ואבלים על מותו של

יונתן (יז"י) בראונר ז"ל

בוגר הגימנסיה העברית

אבלים על מות חברתנו היקרה

רינה נזר ז"ל

ומשתתפים בצער המשפחה

אבלים על מותו של חברנו

אורי דים ז"ל

ומשתתפים בצער המשפחה

אבלים

על מותו חברנו

יוסף הורוביץ ז"ל

ומשתתפים בצער המשפחה

על מות חברתנו, יקירת העיר חיפה,

חנה פלטרר ז"ל

לבית רוט-פויירשטיין אבלים ומשתתפים בצער המשפחה

אבלים ומשתתפים בצער המשפחה

על מותה של

אדה מילשטיין

ז"ל